

Tuhanded tragid võilillelapsed

TEKST LEA ARME

FOTOD KRISTJAN LEPP, ERAKOGU

Öeldakse, et elu juhtub siis, kui sinul on parajasti muud plaanid. Verinoorte emade puhul näib see ütlus ka täiel määral kehtivat. Põhikoolipingist sünnitusmajja – kui paljudel tüdrukutel võiks see olla nimme nõnda planeeritud?

Kui lapsi sünniks eesti peredesse rohkem, siis ei paistaks meie tulevik üha jõudsamalt vananevas Euroopas nii tume. See on medali üks külg. Teismelisi sünnitajaid on Eestis aga igal aastal üle tuhande, s.o umbes 7,5 protsenti kõigist sünnitajatest, ja u 300 ringis on neid, kes ei ole veel 18. Lapseohtu tüdrukud, kel sageli alles põhikool käsil, võtavad vastu elukestva väljakutse – saavad emaks. Just selline võib olla üürikese lähedushetke hind. Pole ju saladus, et tüdrukud nõustuvad seksiga peamiselt seetõttu, et igatsevad armastust – erinevalt poistest, kes räägivad armastusest, et saada seksi. Looduse ja loomise paradoks – medali teine külg.

Millal on lapse sünniks õige aeg, kes võiks sellele küsimusele vastata? Iga inimene on unikaalne ja iga saatuse eriline. "Oluline on, et tüdruk ei jääks nii pöördelisel ajal enda ja oma saatusega üksi," ütleb **Heidi Rätsep**, MTÜ Caritas väga noorte emade tugirühmade üks eestvedaja.

USALDUSLIKE PERESIDE-METE PUUDUMINE. Kõige noorem sünnitaja nende seitsme aasta vältel, mis Heidi Rätsep teismeliste emadega tegelenud, on olnud

Heidi Rätsep veab noorte emade tugirühmi.

13aastane. Küllap on aegade jooksul ette tulnud nooremaidki. Ja kuigi tahaks kangesti mõelda, et kõigil neil puhkudel on tegemist Romeo ja Julia klassikalise armulooga, räägib reaalsus midagi muud. Jah, on ka – tavaliselt esimese – armastuse lugusid, aga vähe. Väga sageli rasesutakse juhusuhtest endast tunduvalt vanema mehega. Või uudishimusest klassivennaga mõnel pool-

või täispidusel hetkel. Rohkem või vähem sunnitud vahekorrast tuttava tuttavaga, kelle nimegi alati ei tea, aga kes loob illusiooni hoolimisest. Noore tüdruku jaoks on see ülioluline.

Heidi Rätsep: "Kui kirjeldada teismelise ema tinglikku koondportreed, siis on seal üks domineeriv joon – usaldusliku suhte puudumine oma emaga. Väga sageli on tegu n-ö mureperedega: üksik- või lahutatud ema, isa peres ei ole, emal võivad olla sõltuvusprobleemid – alkohol, narkootikumid – või vahetab ta

järjepanu mehi. Või on peres palju lapsi, ema-isa käivad mitme kohaga tööl ja neil ei jätku laste jaoks aega ega tähelepanu. Sageli on see just vanem tütar, kes tunneb, et on armastusest ilma jäänud. Aga seda, mida kodus napib, minnakse otsima mujalt."

POISS HÜLGAB, SUGULASED TÄNITAVAD, GÜNEKOLOOG SOOVITAB ABORTI...

"Teinekord ei saa tüdruk ise tükki aega arugi, et on lapseootel," ütleb Heidi Rätsep. "Imestada pole midagi, sest menstruaaltsükkel on nii noorena sageli veel välja kujunemata. Sõbrannad on tavaliselt esimesed, kes midagi märkavad ja kahtlustama hakkavad. Koos tehakse rasedustest ja siis on ehmatust suur..."

Kuhu esimese ehmatusega tavaliselt minnakse?

"Tihti on oma ema kõige viimane, kes asjast teada saab. Tüdrukutega rääkides selgub, et sageli osutub tugi- ja usaldusisikuks teine naine, kes ei pruugi olla lähedane pereliige. Enamasti on see klassijuhataja, kelle usaldusväärsus teismeliste emade silmis on ilmselt tingitud sellest, et üksteist tuntakse juba aastaid, nii julgetakse oma murede kurtmisel olla avameelsed. Ilmneb, et pedagoogid suhtuvad respektiga teismeliste otsusesse

“Ma usun, et saame hakkama.”

Kadri (17), Lisandra (1)

“Kunagi mõtlesin, et lapse saamiseks on õige aeg umbes 25aastaselt. Et siis on haridus käes ja töödki saadud teha. Aga minu elu läks teisiti. Olen 17aastane ja mul on aastane tütar.

Kui sain teada, et ootan last, siis... Alguses oli lihtsalt suur üllatus. Ja rõõm. Abortile ma ei mõelnudki! Reaalsus hakkas hiljem päralt jõudma. Muretsesin, kuidas ma sellest oma vanematele räägin, kuidas lapse kasvatamisega hakkama saan, kuidas suhtuvad sõbrad, sugulased jne. Eks tuli ka viltuvaatamist tunda, just sugulaste ja mõnede kaaslaste poolt, aga mu vanemad suhtusid asjasse üllatavalt normaalselt. Isa ütles, et see, mis ma nüüd edasi teen, on ainult minu enda otsustada. Ema oli esialgu häiritud, aga siis leppis temagi. Vanematest on suur abi. Elan kodus ja tänu neile saan koolis käia, pole muret, kuhu laps jätta.

Käin praegu 9. klassis. Ma polnud varem kuigi hea õpilane ja 8. klassi jäeti mind mitu korda istuma. Kui rasedaks jäin, võtsin ennast kokku. Võin öelda, et Lisandra aitas mind – minust sai parem õpilane. Õpetajad on suhtunud minusse siiani väga mõistvalt – väikelapse kõrvalt koolis käia ei ole just kerge. Aga ma tahan kindlasti edasi õppida.

Lapse isaga oleme endiselt koos, see tähendab mulle palju. Sageli juhtub, et kui tüdruk jääb lapseootele, jätab poiss ta maha, sest pole valmis isaks hakkama. Ega meiegi ju planeerinud nii vara last saada, see lihtsalt juhtus nii.

Mul on neli nooremat õde, nii et väikelapse eest hoolitsemine polnud mulle päris võõras teema. Ma usun, et saan hakkama.”

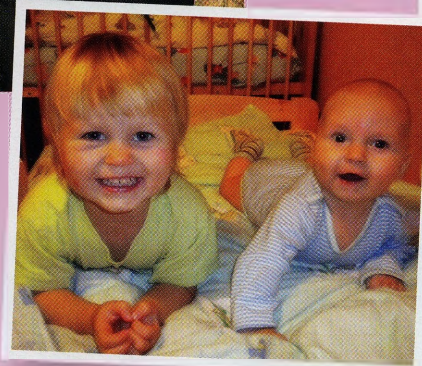

Birgit Talts
koos
elukaaslasega.

Birgiti lapsed
Brita ja Ardo.

“Lapsed muutsid mu elu paremaks.”

Birgit (20), tütar Brita (2)
ja poeg Ardo (1)

“**M**ina jäin rasedaks 16aastaselt ja sünnitasin, kui olin 17. Teisel korral jäin lapseootele 18aastaselt. Praegu käin koolis, lõpetan loodetavasti sel aastal kolm ja pool aastat kestnud kokaõpingud Pärnu kutsehariduskeskuses. Kooliaeg on kiirelt möödunud – esimesel kursusel olin rase, teisel käisin koolis oma tissisõltlasest tüdruku kõrvalt, kolmandal kursusel olin jälle rase ja nüüd, neljandal, õppisin juba kahe lapse kõrvalt. See on õnnestunud tänu kallile mehele, kes vabal ajal meie lapsukesi vaatab (tal on vahetustega töö), ja rahale, mida Elion on emakoolile annetanud – seda olen saanud kasutada lapsehoidja palkamiseks.

Enne esimest last olin elu pahu-poolega kimpus. Mul oli madal enesehinnang, jõin palju alkoholi, suitsetasin ja kodus polnud tahtmist olla, kuna ema oli ja on õllesõber. Tihti pidin kodu jagama veel mõne viinaninaga, kes seal end kaineks magas, ja muidugi oma purjus emaga.

Oma praegust elukaaslast koh-tasin 2006. aasta aprillis, olin siis 16 ja tema 27 – elunäinud, kogenud, minu jaoks armas ja huvitav inimene. Ma võtsin seda suhet tõsiselt, tundsin, et temaga koos olles võin muutuda. Lapse saamisele mõtlesime varakult, samas kartsin, kas tulen toime. Soovisin peret: isa, ema, lapsed, kodu, head pere-suhted. Kõike seda, mis peab ühel

täiuslikul perel olema ja mida mul endal ei olnud.

Sõbrannade kogemus näitas, et haridustee jätkamine on lapse kõrvalt ülisuur ettevõtmine, aga ma otsustasin: olgu kui raske tahes, ma lõpetan kooli. Brita kõrvalt koolis käia oli paras katsumus küll, kuna laps ei pidanud ilma minuta viit minutitki vastu – ja issi närvid samuti. Ei mõista siiani, kuidas toime tul-in, siinkohal tänan vastutulelikke õpetajaid. Kui Brita oli kuuekuune, hakkasin ka emakoolis käima.

Kui poissi ootas, kartsin, et kahe lapse kõrvalt ei jätku mul kooli jaoks aega. Aga kui Ardo sündis, selgus tõsiasi, et saime perre Suuri-ma Rahu üldse. Ta söi, magas, naeratas, puuskutas, nutust polnud pea piuksugi. Brita läks ka lasteaeda ja poiss oli issiga isegi parem laps kui minuga.

Kooli ja laste kõrvalt püüan olla ka noortele emadele lähemal – aitan teha kodulehte, kus on meile oluline info, samuti foorum omavaheliseks suhtlemiseks. Ootame kommentee-ri-ma ka oma ala spetsialiste.

Olen pärast esimest last täieli-kult muutunud. Minu poolt on kin-del EI suitsule, liigsele alkoholile ja klubidele. Olen rõõmsameelne nendetagi. Elu on mind õpetanud, see-pärast püüan ja tahan olla hea ema. Noore ema koolist olen leidnud pal-ju sõpru ja koolis käimiseks tuge. Suurim pluss ongi lisandunud enesekindlus. Iga saavutus annab kindlust ja head fiilingut juurde.”

Projekt, mis väärtustab elu

2002. aasta algusest töötab Caritas alaealiselt lapse-ootele jäänud ja sünnitanud emadega ning lastekodu-kasvandikest noorte emadega. Caritase töö aluseks on väärtustada ja toetada elu. Olukorras, kus noorte tüdru-kute abortide arv on endiselt suur, väärrib iga otsus elu säilitada kiitust ja tuge. Noore tüdruku elu ei lõpe lapse sünniga, laps ei takista tema edasist arengut, kui on ta-gatud hästitoimiv ja turvaline võrgustik ema ümber. Caritas keskendub individuaalsele nõustamis- ja pere-tööle ning gruppitööle, et vähendada ebasoodsaid taga-järgi, mis võivad mõjutada noore ema tervist ja sotsiaal-set olukorda seoses lapse sünniga.

Allikas: www.caritas.ee

sünnitada ning näitavad tulevaste emade suhtes üles inimlikku hooli-vust ja empaatiat. Pedagoogide jul-gustav suhtumine on ühtlasi hea eeltingimus katkenud õpingute jätkamiseks.”

Usaldusisikuks võib saada ka poisi ema, kui poiss muidugi ole-mas on. Ajalugu näitab, et kui tegu on ikkagi paarisuhtega ja poiss on tüdrukust mõned aastad vanem, siis on lootust, et nad võivad edaspidi-gi kokku jääda. Sel puhul on tüdru-kul ilmselt ka kergem sünnitamise kasuks otsustada. Rasedus ei tundu nii hirmutav, kui keset murdeeakrii-si ootamatult saabunud emavastu-tusele ei lisandu ärakasutatuse või hüljatuse tunnet.

“Iga päev katkestab Eestis raseduse keskmiselt kolm teismelist.”

Heidi Rätsep: “Kõigile tüdruku-tele tuleb au anda, kes otsustavad lapse ilmale tuua. Sest kui me vaa-tame alaealiste aborte, siis selgub, et iga päev katkestab Eestis raseduse keskmiselt kolm teismelist. Aastas tähendab see üle tuhande sündima-ta jäänud lapse. Ja üle tuhande noo-re naise, kes elavad painava teadmi-sega, et on oma lapse tapnud.”

Abort tundub niisugusel puhul ilmselt paljude jaoks ainus mõistlik valik?

“Tuleb ette ka olukordi, et teismeline rase läheb kliinikusse end arvele võtma ja just arst soovib aborti,” tunnistab Heidi Rätsep. “Noor naine mõtles lapse ilmale tuua, aga günekoolog veenab ta ümber.”

Missuguseks kujuneb naise suhe oma kehaga, kui verinoorelt saadud elukogemus ütleb: sellega võib igaüks ringi käia, nagu paremaks peab?

ÕPITAKSE ELUST ENESEST. Veider oleks tänapäeval rääkida infopuudusest – ajalehed-ajakirjad, raamatud, filmid, internet on täis materjale, mis peaks tutvustama inimeseks olemise kunsti selle kõigis variatsioonides. Paraku on teooria üks asi, aga selle praktikas rakendamine midagi muud.

“Emaks ei saada ju hetkega, selleks kasvatakse,” ütleb Heidi Rätsep. “Mõnel tüdrukul on selleks rohkem eeldusi kui teisel, aga kui on tõsine tahtmine anda oma lapsele parem kodu ja lapsepõlv, kui ehk omal oli, siis saadakse sellega üldjuhul hakkama. Alustama peab aga alati endast. Enesehinnang, väärtussüsteem – see on baas, millele kas saab või ei saa midagi rajada. Kummaline, aga vahel tundub mulle, et nüüdsetel teismelistel polegi unistusi. Selliseid lapselikke unistusi, millega mina omal ajal – suviti heinamaal, jalg üle põlve ja kõrs suus – meelt lahutasin. Praegu ollakse pigem pragmaatilised: kust saada palju raha, kust leida rikas mees? Mida tegelikult tähendab olla naine ja ema, sellest pole noorel tüdrukul vähimatki aimu. Ja sellest ei räägita ka – ei kodus, ei koolis. Perekonnaõpetuse tundides, paistab, käsitletakse küll seksuaalsust, aga ei räägita vastutusest –

enda, partneri ja võimaliku uue elu ees.”

Caritase töö noorte emadega on olnud abiks paljudele alaealistele. Sünnitusmajades tegutsevatesse perekoolidesse nad ju ei lähe. Ehk nagu üks asjaosaline sõnastas: “Ei tea, mis mina seal õnnelike abielupaaride ja puhvis soenguga tädide hulgas teen?”

Kui kõigele vaatamata on näha, et noor ema ei saa hakkama, sest koorem on talle liiga ränk, tuleb leida muid lahendusi. Et kõigil oleks võimalik eluga edasi minna. “Selleks me ju olemas olemegi, et üksteist aidata,” ütleb Heidi Rätsep.

VÕILILLELAPSED. Caritas alustas noore ema kooliga 2002. aastal, esimestest beebidest on juba saanud või saamas koolilapsed. Malle, kes veab noorte emade tugirühma Pärnus, samuti Birgit, Kedi ja Kadri on positiivsed näited sellest, et emadus on naisel ürgomane seisund. Ka siis, kui see tuleb tavamõistes liiga vara.

“Hästi vitaalsed ja kihvti temperamendiga tüdrukud,” ütleb Heidi Rätsep rõõmsalt. “Nendega on lust asju arutada, neil on kindlad põhimõtted, eluvaade ja sihid. Nad teavad, mida tahavad ja vajavad. Hea meel on, et keegi neist pole haridusele käega löönud. Nad olid algusest peale väga tublid, andsid mõnelegi täiskasvanud prouale silmad ette.

Ja lapsed on kõik vahvad. Eks nad ole oma teismeliste emadega kindlasti rohkem vatti näinud kui need lapsed, kes sündinud juba küpsesse perekonda. Me siin ikka ütleme, et nad on nagu võilillelapsed – kasvavad ka läbi asfaldi.”

NOORTE SÜNNITAJATE VANUS EESTIS 1997–2007

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
-14	7	1	3	4	3	2	4	3	3	3	5
15-17	405	338	321	345	289	293	274	290	300	292	323
18-19	1100	1006	992	958	936	843	820	829	810	812	840

Allikas: Tervise Arengu Instituut 2009

NOORTE ABORDID EESTIS 1997–2007

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
-14	27	25	31	20	13	18	22	21	12	20	18
15-17	718	712	710	614	550	503	528	569	508	490	475
18-19	1329	1290	1150	1017	1018	911	933	862	837	809	802

Allikas: Tervise Arengu Instituut 2009